

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی آرای اختلافی شهیدین در ابواب عقود با محوریت دو کتاب لمعه و

شرح

استاد راهنما:

دکتر محمد حسن حائری

استاد مشاور:

دکتر حسین صابری

دانشجو:

مجید امیری نیا

زمستان ۹۲

تقديم به:

امام رؤف، علي بن موسى الرضا عليه السلام

تقدیر و تشکر:

در پایان کار بر خود لازم می‌دانم که بعد از سپاسگزاری خداوند متعال و قدردانی از پدر، مادر و همسر، از اساتید گرامی، جناب آقای دکتر محمد حسن حائری به عنوان استاد راهنما و جناب آقای دکتر حسین صابری به عنوان استاد مشاور که در امر پایان نامه بنده را راهنمایی و یاری نمودند، تقدیر و تشکر لازم را داشته باشم.

بسمه تعالی
 مشخصات پایان نامه تحصیلی دانشجویان
 دانشگاه فردوسی مشهد

عنوان پایان نامه: بررسی آرای اختلافی شهیدین در ابواب عقود با محوریت دو کتاب لمعه و شرح

نام نویسنده: مجید امیری نیا

نام استاد راهنما: دکتر محمد حسن حائری

نام استاد مشاور: دکتر حسین صابری

رشته تحصیلی: الهیات و معارف اسلامی - فقه و مبانی حقوق اسلامی	گروه: فقه و مبانی حقوق اسلامی	دانشکده: الهیات و معارف اسلامی
تاریخ دفاع: ۹۲/۱۱/۱۹ .	تاریخ تصویب: ۹۱/۸/۳۰ .	
تعداد صفحات: ۱۲۴ .	مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد • . دکتري ○ .	

چکیده پایان نامه :

اختلاف آرا از قدیم در بین فقها شایع و رایج بوده است و این اختلاف نظر، موتور محرک برای فقه پویا می باشد. بخشی از اختلاف نظر شهیدین در ابواب عقود مبتنی بر اختلاف دیدگاه آنها در نحوه استنباط از مسائل فقهی است، به این صورت که شهید ثانی در شرح لمعه معمولاً مسائل را ریز و دقیق بررسی کرده است، به همین جهت در برخی موارد با کلیت نظر شهید اول اختلاف پیدا می کند. و بخشی دیگر از آرای اختلافی شهیدین به دلیل روایات است، به این صورت که شهید ثانی معمولاً سند روایاتی را که شهید اول و مشهور فقها به آن استناد می کنند تضعیف می کند. و در برخی موارد، اختلاف نظر شهید ثانی با شهید اول به دلیل اطلاق عبارت های شهید اول است، چون عبارت های شهید اول در لمعه معمولاً اطلاق دارد و از آنجا که شهید ثانی وجوه مختلف مسئله را بررسی می کند با اطلاق عبارت شهید اول دچار اختلاف می شود. و در برخی موارد دیگر، اختلاف نظر شهید ثانی با شهید اول به جهت تبعیت شهید اول از اقوال مشهور فقها است که در واقع شهید ثانی با مشهور فقها دچار اختلاف می شود. در این پژوهش آرای اختلافی شهیدین در لمعه و شرح آن، در دیگر آثار شهیدین همچون دروس و مسالك الأفهام نیز همراه با دلایشان بررسی شده و در ضمن آن با آرای دیگر فقها و دلایشان نیز تطبیق داده شده است تا بدین طریق اقوال محکم و متقن برگزیده شوند. این پژوهش به سهولت دسترسی محققان به آرای اختلافی شهیدین و آرای دیگر فقها همراه با ادله آنها در یک مجموعه کمک می کند.

امضای استاد راهنما:	کلید واژه:
	۱. شهیدین
	۲. اختلاف آرا
	۳. عقود
	۴. لمعه
	۵. شرح لمعه
تاریخ:	

فهرست مطالب

۱ مقدمه
۲ طرح مسئله و تبیین موضوع
۲ پیشینه‌ی تحقیق
۲ پرسش‌ها
۳ فرضیه‌ها
۳ ضرورت پژوهش
۴ روش پژوهش
۴ ساختار پژوهش
۵ محدودیت‌های پژوهش
۶ فصل اول: کلیات
۶ مبحث اول: شرح حال شهید اول
۷ گفتار اول: ولادت، تحصیلات و مقامات علمی
۸ گفتار دوم: شهادت شهید
۱۰ گفتار سوم: تألیفات شهید اول
۱۲ مبحث دوم: شرح حال شهید ثانی
۱۳ گفتار اول: ولادت، تحصیلات و مقامات علمی
۱۴ گفتار دوم: شهادت شهید ثانی
۱۵ گفتار سوم: تألیفات شهید ثانی

۱۷	مبحث سوم: مبانی آرای اختلافی شهیدین
		فصل دوم: بررسی فتاویٰ اختلافی شهیدین در عقود
۱۸	تملیکی
۲۰	مقدمه
۲۰	مبحث اول: عقد بیع
۲۰	گفتار اول: تصدی دو طرف عقد
۲۲	گفتار دوم: چیدن کشت
۲۳	گفتار سوم: قبول سهم شریک از میوه
۲۴	گفتار چهارم: بیع دین به دین
		گفتار پنجم: فروختن کالای پیش خرید شده قبل از
۲۷	قبض آن
۲۸	گفتار ششم: مبادله‌ی گوشت حیوان با خود حیوان
۲۹	گفتار هفتم: خیار اشتراط
۳۱	گفتار هشتم: اختلاف در مقدار ثمن
۳۲	مبحث دوم: عقد اجاره
۳۹	مبحث سوم: عقد قرض
۳۹	گفتار اول: قبض مال
۴۰	گفتار دوم: بازگرداندن مثل قرض
۴۲	گفتار سوم: صدقه دادن قرض
۴۴	گفتار چهارم: بیع دین به عوض مؤجل
۴۵	گفتار پنجم: بیع دین به کمتر از مقدار آن
۴۷	گفتار ششم: اثبات خیار فسخ با اصل عقد

۴۹	مبحث چهارم: عقد صلح
۴۹	گفتار اول: مصالحه‌ی لباس تلف شده
۵۰	گفتار دوم: مخلوط شدن درهم‌ها
۵۲	گفتار سوم: نزاع در سقف مشترک
۵۴	مبحث پنجم: عقد سبق و رمایه
۵۴	گفتار اول: تعیین صفت اصابت تیر
۵۶	گفتار دوم: جایزه‌ی مسابقه
فصل سوم: بررسی فتاوای اختلافی شهیدین در عقود غیر		
۵۷	تملیکی
۵۸	مبحث اول: ضمان، حواله و کفالت
۵۹	گفتار اول: عقد ضمان
۵۹	۱- تمییز بدهکار
۶۰	۲- ایجاب و قبول ضمان
۶۱	گفتار دوم: عقد حواله
۶۱	۱- حواله بر بری الذمه
۶۳	۲- رضایت محال علیه
۶۷	گفتار سوم: عقد کفالت
۶۷	۱- احضار مکفول
۶۹	۲- تعهد مالی کفیل
۳- صحت تعبیر به بدن، رأس و وجه در عقد کفالت		
۷۱	
۷۳	مبحث دوم: مضاربه، مزارعه و مساقات

گفتار اول: عقد مضاربه	۷۳
۱_ وظیفه‌ی عامل هنگام خرید و فروش کالا	۷۳
۲_ اجرت المثل عامل در صورت فسخ عقد از طرف مالک	۷۶
۳_ کفایت مشاهده‌ی سرمایه	۷۹
گفتار دوم: عقد مزارعه	۸۰
۱_ نرسیدن آب به زمین مورد مزارعه	۸۰
۲_ تعیین نوع زراعت	۸۲
گفتار سوم: عقد مساقات	۸۴
۱_ مساقات درختان برگ دار	۸۴
۲_ عقد مغارسه	۸۵
مبحث سوم: رهن، ودیعه و عاریه	۸۶
گفتار اول: عقد رهن	۸۷
۱_ قبض رهن	۸۷
۲_ قبض سابق بر رهن	۸۹
۳_ مشاع و مشترک بودن رهن	۹۲
۴_ رهن دین	۹۳
۵_ شرط وکالت مرتهن	۹۴
۶_ نمای رهن	۹۷
گفتار دوم: عقد ودیعه	۹۹
گفتار سوم: عقد عاریه	۱۰۱

۱۰۱	۱_ نقصان و اتلاف عین عاریه
۱۰۴	۲_ اختلاف در عاریه ای یا اجاره ای بودن عین
۱۰۶	مبحث چهارم: عقد وکالت
۱۰۹	جمع بندی
۱۱۲	فهرست منابع و مآخذ

اختلاف نظر و اختلاف آرا از دیرباز بین دانشمندان علوم مختلف، به خصوص علوم انسانی متداول بوده است و همین اختلاف اقوال، موجب پیشرفت و بلوغ علم شده است. علم فقه و احکام نیز از این قاعده مستثنا نبوده است. اختلاف فقها در علم فقه بیشتر به جهت نحوه‌ی استنباط و برداشت آنها از آیات کتاب خدا و روایات معصومان (ع) و در گاهی موارد اجماع بوده است.

شهید اول و شهید ثانی از فقهای بزرگ و به نام شیعه هستند که دو کتاب گرانسنگ لمعه و شرح لمعه را تدوین نموده‌اند. لمعه‌ی شهید اول یک دوره فقه مختصر و در عین حال جامع است که بنا بر مذهب شیعه و آرای مشهور فقها نگارش یافته است و از مهم‌ترین شروح آن کتاب شریف *الروضه البهیة* است که توسط شهید ثانی تدوین شده است که تا به حال هیچ فقیه امامی خود را بی نیاز و مستغنی از آن ندانسته است و سال‌هاست این دو کتاب گرانبها در سطوح مختلف حوزه تدریس می‌شوند و چند سالی است که در دانشگاهها هم آموزش داده می‌شوند و این اهمیت و جامعیت این دو کتاب را نشان می‌دهد. بنابراین لازم و ضروری به نظر می‌رسد که فصول و بخش‌های مختلف این دو کتاب به خصوص آرای اختلافی شهیدین هر چه بیشتر مورد کاوش قرار گیرد. شهید ثانی ضمن شرح لمعه‌ی شهید اول به طور معمول نظر خود را هم در پایان هر مسئله‌ای اعلام می‌کند و در برخی موارد نظرش مخالف با نظر شهید اول است.

حال در این پژوهش تلاش بر این بوده است که آرای اختلافی شهیدین با ذکر دلایلشان در بخش عقود با محوریت دو کتاب مذکور مورد بررسی قرار گیرد و در ضمن این بررسی آرای اختلافی شهیدین با آرای دیگر فقها نیز تطبیق داده می‌شود و ادله‌شان مورد بررسی قرار می‌گیرد تا بدین طریق از بررسی این آرا، اقوال بهتر و متقن برگزیده شوند و در سهولت دسترسی

حققان و دانشجویان به آرای اختلافی شهیدین کمک نماید.

طرح مسئله و تبیین موضوع

رشته‌ی فقه از جمله علمی است که اختلاف آرا در آن زیاد دیده می‌شود و این ناشی از نحوه‌ی استنباط و برداشت یک فقیه از آیات قرآن کریم و روایات معصومان (ع) است.

لمعه‌ی شهید اول یک دوره فقه مختصر و در عین حال جامع است که بنا بر مذهب شیعه و آرای مشهور فقها نگارش یافته است و از مهمترین شروح آن کتاب شریف «الروضة البهیة» است که توسط شهید ثانی تدوین شده است.

شهید ثانی ضمن شرح لمعه‌ی شهید اول به طور معمول نظر خود را هم در پایان هر مسئله‌ای اعلام می‌کند و در گاهی موارد نظرش مخالف با نظر شهید اول است.

حال در این پایان نامه تلاش بر این بوده است که آرای اختلافی شهیدین با ذکر دلایلشان در بخش عقود با محوریت دو کتاب مذکور مورد بررسی قرار گیرد و در ضمن این بررسی، آرای اختلافی شهیدین با آرای دیگر فقها نیز تطبیق داده می‌شود و ادله‌ی شان مورد بررسی قرار می‌گیرد تا بدین طریق از بررسی این آرا نتیجه‌ی مطلوب به دست آید.

پیشینه‌ی تحقیق

طبق جستجوهای انجام شده هیچ موضوعی تحت عنوان (بررسی آرای اختلافی شهیدین) در پایگاه‌ها و سایت‌های مختلف کتابخانه‌ها، نشریات و پایان نامه‌ها پیدا نشد و تنها کتابی به نام (مجموعه مقالات کنگره‌ی بین المللی شهیدین) به مناسبت کنگره انتشار یافته است که در آن مقالاتی چاپ شده که به مباحث پراکنده و مختلفی از دیدگاه شهیدین پرداخته است و

در این مجموعه مقالات سخنی از آرای اختلافی شهیدین نشده است.

پرسش‌ها

پرسش اصلی:

موارد عمده‌ی اختلاف شهیدین در ابواب عقود کدام است؟

پرسش‌های فرعی:

۱. در موارد اختلافی آرای شهیدین آرای کدام یک به آرای مشهور فقها نزدیکتر است؟

۲. مبانی اختلاف شهیدین در آرای شان چیست؟

۳. رویکرد عمده‌ی شهید ثانی به آرای شهید اول چگونه است؟

فرضیه‌ها

۱. آرای شهید ثانی در اکثر موارد موافق شهید اول است و بیشتر، آرای شهید اول را شرح داده است ولی در موارد متعددی اختلاف نظر دارند که بعضی از آنها اختلاف عمده است.

۲. در موارد اختلافی، آرای شهید اول به آرای مشهور فقها نزدیکتر است.

۳. اختلاف نظر شهیدین مبتنی بر اختلاف دیدگاه آنها در ادله‌ای همچون اجماع و در مواردی روایات است.

۴. شهید ثانی در بعضی موارد سعی کرده است نظر شهید اول را توجیه کند.

ضرورت پژوهش

همان‌طور که گفته شد لمعه‌ی دمشقیّه و شرح آن *الروضه البهیة* یک دوره فقه امامیه است و هیچ فقیه امامی

تا به حال خود را بی نیاز و مستغنی از آن ندانسته است و سال‌هاست این دو کتاب گرانسنگ در سطوح مختلف حوزه‌ی علمیه تدریس می‌شوند و چند سالی است که در دانشگاه‌ها نیز آموزش داده می‌شوند و این اهمیت و جامعیت این دو کتاب را نشان می‌دهد. بنابراین لازم و ضروری به نظر می‌رسد که فصول و بخش‌های مختلف این دو کتاب به خصوص آرای اختلافی شهیدین هر چه بیشتر مورد کاوش و کنکاش قرار گیرد و این پایان نامه قصد دارد تا با بررسی آرای اختلافی شهیدین و با تطبیق آن دو با آرای دیگر فقها به نتیجه‌ی مطلوب و قابل قبولی دست پیدا کند و در سهولت دست‌یابی محققان و دانشجویان به آرای اختلافی شهیدین کمک کند.

روش پژوهش

روش تحقیق در این پایان نامه به صورت مقایسه‌ای، سنجشی و تحلیلی از مطالب گردآوری شده از منابع کتابخانه‌ای و با استفاده از نرم افزارها می‌باشد.

ساختار پژوهش

فصل اول: این فصل شامل مباحث کلی پایان نامه مانند شرح حال، تألیفات و مبانی آرای اختلافی شهیدین است که مطالبی مفید و زمینه ساز برای ورود به مباحث اصلی پایان نامه است.

فصل دوم: در این فصل مباحث اصلی پایان نامه یعنی بررسی آرای اختلافی شهیدین در ابواب بیع، اجاره، و ... که عقود تملیکی هستند شروع می‌شود.

فصل سوم: فصل سوم نیز ادامه‌ی مباحث اصلی پایان نامه است با این تفاوت که در این فصل عقود غیر تملیکی قرار دارند و عقودی که از جهتی شبیه همدیگر هستند در یک مبحث قرار گرفته‌اند.

محدودیت‌های پژوهش

با توجه به این که اکثر منابع این پایان نامه به زبان عربی بوده است، زمان بیشتری برای ترجمه و تحلیل مطالب مورد بحث صرف می‌شد به همین خاطر فرآیند پژوهش با کندی مواجه بود.

فصل اول: کلیات

مبحث اول: شرح حال شهید اول

مبحث دوم: شرح حال شهید ثانی

مبحث سوم: مبانی آرای اختلافی شهیدین

مبحث اول: شرح حال شهید اول

شمس الدین محمد بن مکی جبل عاملی معروف به شهید اول یا شهید علی الاطلاق، از اعظم فقها و مجتهدان و مفاخر علمای نامی شیعه و از نوابغ اجتهاد است.

نظر به این که وی در راه دین و به جرم تشیع شربت شهادت نوشیده، نخستین دانشمند بزرگ امامیه است که «شهید» خوانده شده، و از آنجا که پیش از ایشان فقیه بلند قدری از جامعه شیعه مانند او به

آن طرز فجیع به شهادت نرسیده بود، لذا به او لقب «شهید اول» داده‌اند و به همین نام نیز در کتب علمی و میان علمای شیعه نام برده می‌شود.

شهید از مردم جبل عامل است که امروزه جزیی از جنوب لبنان و کشور سوریه به شمار می‌رود. جنوب لبنان و منطقه‌ی جبل عامل در تاریخ شیعه سوابق بسیار درخشانی دارد و از نخستین جاهایی است که در جهان اسلام، شیعیان در آنجا پدید آمدند و در طول تاریخ اسلام، شیعیان جبل عامل در ثبات قدم و اخلاص نسبت به امیرالمؤمنین (ع) و اولاد معصومین آن حضرت مشهور بوده‌اند. تشیع مردم این منطقه را باید از وجود مقدس ابوذر غفاری، صحابی عالیقدر پیامبر اکرم (ص) دانست که در خلافت عثمان بن عفان به آن منطقه تبعید شد. زیرا ابوذر غفاری، صحابی بزرگوار پیغمبر (ص) به جرم حق گویی و اسلام‌خواهی از طرف عثمان به شام تبعید شد و معاویه او را در منطقه‌ای نزدیک جبل عامل مشرف بر کشور اردن کنونی تبعید نمود. ابوذر در آنجا با روشن کردن اذهان مردم و این که خلافت الهی و حکومت اسلامی تعلق به امیرالمؤمنین (ع) دارد، آنها را با حقیقت آشنا ساخت و توانست بذر تشیع را در دلهای پاک مردم آن منطقه بیفشاند.^۱

گفتار اول: ولادت، تحصیلات و مقامات علمی

شهید اول در سال ۷۳۴ ه.ق در روستای «جزین» از توابع جبل عامل، واقع در جنوب لبنان متولد گردید، نخست در همان جا نزد پدر و برخی از علمای جبل عامل مقدمات علوم دینی و فقه را آموخت و از آنجا که شهید هوش سرشار و حافظه‌ی قوی داشت دیگر در آنجا تشنگی‌اش رفع نمی‌شد، به همین خاطر در سن شانزده سالگی برای تکمیل معلومات خویش و استفاده از گنجینه‌ی دانش علمای نامی و فقهای بزرگ عراق، وارد شهر تاریخی حله شد و در آنجا در محضر فخر المحققین

۱. شهید اول، محمد بن مکی، *اللمعة الدمشقیة*، ص ۱۳؛ دوانی، علی، *مفاخر اسلام*، ج ۴، ص ۳۲۷.

فرزند نابغه‌ی علامه‌ی حلی و دیگر بزرگان از جمله نجم الدین به تحصیل پرداخت، و در خدمت آن راد مردان و حاملان دانش و فضیلت به لباس علم و عمل و تهذیب اخلاق و تزکیه نفس بیش از پیش آراسته گردید. شهید یک سال پس از ورود به حله از فخر المحققین به دریافت اجازه نایل گشت. سال بعد از جعفر بن نما نیز اجازه گرفت، و دو سال پس از آن از تاج الدین بن معیه هم گواهی اجتهاد و نقل حدیث دریافت می‌کند، و سه سال پس از آن از مطار آبادی نیز به دریافت اجازه مفتخر می‌گردد. هنگامی که شهید ۲۱ سال داشت یعنی در سال ۷۵۵ هجری از عراق خارج شد و به زادگاهش «جزین» بازگشت. سپس به منظور دیدار سایر علمای بزرگ اسلامی اعم از شیعه و سنی به سیر آفاق پرداخت. و در مصر و فلسطین و سوریه و مکه و مدینه از محضر بسیاری از علمای فریقین بهره گرفت و از آنان به اخذ اجازات نایل گردید. شهید در اواسط عمر یکی از چهره‌های درخشنده‌ی علمی و در علوم و فنون اسلامی استاد برجسته بوده، و پیوسته به شهرت و موقعیتش می‌افزوده تا جایی که آوازه‌های علم و فضل و تقوای ایشان در بیشتر نقاط اسلامی طنین افکند و افکار و آثارش در همه جا منتشر گشت. شهید اول در علوم فقه و اصول و حدیث و معقول و شعر و ادب میان دانشمندان امتیاز خاصی دارد. کتاب‌های او از بهترین آثار علمی و قلمی شیعه است. آرای بکر و نظریات متقن و اقوال محکم وی در ابواب مختلف فقه مورد توجه خاص فقها و مجتهدین پس از او قرار گرفته و همه استادی و مهارت او را در فقه مسلم می‌دارند، و دانشمندان شهید را نخستین فقیهی دانسته‌اند که فقه شیعه را از آرای فقهای عامه پیراسته گردانید.^۱

گفتار دوم: شهادت شهید

شخصی به نام یوسف بن یحیی از پیروان محمد یالوشی که قبلاً شیعه بود و سپس مرتد شد و فرقه‌ی منحرفی را در جبل عامل به وجود آورد و باعث ناراحتی شیعیان شده بود، چون احساس کرد که محمد بن مکی درصدد است

۱. همان، ص ۱۴؛ همان، ص ۳۲۹.

بر ضد او و پیروانش اقدامی به عمل آورد، پیش دستی کرد و طوماری مشتمل بر مطالبی خلاف واقع و نامشروع به عنوان فتوای شمس الدین محمد بن مکی تنظیم کرد و آن را به امضای هفتاد تن از جاهلان و بی خبران از شیعیان و حدود هزار نفر از اهل تسنن رساندند و آنها گواهی دادند که وی دارای چنین عقایدی است.

طومار را نزد قاضی سنّی بیروت بردند و او نیز موضوع را به ابن جماعه‌ی شافعی قاضی شام ارجاع دادند، ابن جماعه نیز شهید را احضار نمود و از وی خواست تا از آنچه به وی نسبت داده‌اند توبه کند، ولی شهید گفت: اینها واقعیت ندارد تا او به جهت آنها توبه کند، زیرا در صورت توبه آن اتهامات را به عنوان جرم پذیرفته است، و چون شهید حاضر به توبه نبود او را در قلعه‌ی شام زندانی کردند، و چون بیم آن می‌رفت که شیعیان در غیاب او شورش و قیام کنند، او را بعد از یک سال آزاد کردند. سپس جلسه‌ی محاکمه برپا کردند و بار دیگر ابن جماعه از شهید خواست از آنچه در طومار به وی نسبت داده‌اند و شهود نیز گواهی داده‌اند و نزد وی ثابت شده است توبه کند تا او را مسلمان بداند شهید همه را تکذیب کرد و گفت: همگی دروغ و تهمت است و توبه از دروغ و تهمت معنی ندارد، و افزود که حاضر است بطلان تمامی گواهان را ثابت کند. قاضی گفت: حکم قاضی را نمی‌شود نقض کرد، یا باید توبه کند و یا حکم اعدام درباره‌اش اجرا گردد. ولی شهید باز هم از توبه‌ی ساختگی خودداری کرد. در آخر ابن جماعه با پرخاش از او خواست توبه کند و چون شهید امتناع می‌ورزید، مدتی او را سردوانید و به مقام شهید بی‌احترامی‌ها کرد. و آنگاه با عصبانیت شدید رو به قاضی القضاة کرد و گفت: گویا استغفار و توبه کرده است و چون توبه‌ی مرتد در مذهب تو پذیرفته نمی‌شود، در حکم تاخیر نینداز و حکم خود را درباره‌ی او صادر کن.

او نیز بلافاصله برخاست و وضو گرفت! و دو رکعت نماز خواند! سپس در حضور جمع گفت: من ریختن خون او را واجب می‌دانم!!! پس از پایان محاکمه، لباس مجرمان به شهید پوشاندند و نخست آن فقیه عظیم الشان را با

شمشیر گردن زدند، سپس پیکر بی‌جان‌ش را به دار آویختند و سنگسار نمودند و سپس جسدش را زیر آوردند و آتش زدند!!!

بنابراین فقیه بزرگوار شیعه در سال ۷۸۶ هجری که در آن موقع ۵۲ سال داشت در قلعه‌ی دمشق به شهادت رسید.^۱

گفتار سوم: تألیفات شهید اول

مدت عمر شهید اول گرچه کوتاه بود اما پر برکت و پر ثمر بود و آثار ارزنده‌ای از علوم و فنون اسلامی و بیشتر فقه شیعه را با قلمی محکم و روان و اندیشه‌ای ژرف و دانش وسیع از خود به یادگار گذاشته است که این بهترین گواه بر عظمت روح و جایگاه عالی ایشان است.

تألیفات شهید را بالغ بر ۳۰ عنوان ذکر کرده‌اند که خوشبختانه اغلب آنها چاپ و منتشر شده و در دسترس است.

اینک به چند مورد از تألیفات مشهور شهید می‌پردازیم:

۱- **اللمعة الدمشقیة**: مشهورترین اثری که از شهید اول به یادگار مانده است، کتاب لمعه‌ی دمشقیه است. این کتاب متنی مختصر و در عین حال یک دوره کامل و خطوط کلی تمامی ابواب فقه شیعه‌ی امامیه از طهارت تا دیات است. براین کتاب از سوی دانشمندان و فقهای عظام شرح‌های عدیده‌ای نگارش یافته است که اهم آن *الروضه البهیة* تألیف شهید ثانی است. این دو کتاب (لمعه و شرح لمعه) محور بحث و ارکان این پایان نامه هستند.

کتاب لمعه همراه با شرح شهید ثانی سالیان درازی است که در حوزه‌های علمی شیعه، متن درسی فقه است و چند سالی است که در دانشگاه‌ها نیز تدریس می‌شوند.

۱. حر عاملی، محمد بن حسن، *أمل الأمل*، ج ۱، ص ۱۸۳؛ دوانی، علی، *مفاخر اسلام*، ج ۴، ص ۳۵۶.

بسیارند فقهای عالیقدری که سالیان عدیده به تدریس آن اشتغال داشته‌اند و آن را بارها و بارها درس گفته‌اند، و مأنوس‌ترین کتاب و بلکه عزیزترین چیزها نزدشان این کتاب بوده است. افتخار کسب عنوان «مدرس خوب شرح لمعه» از آن کمتر کسی شده است، و آن که این عنوان را دریافت کرده، همواره به آن بالیده است. اینها همه حاکی از عظمتی است که در این کتاب نهفته است.

شهید اول درباره‌ی انگیزه‌ی تألیف این کتاب در مقدمه‌ی آن می‌گوید: من این کتاب را به درخواست بعضی از دینداران نوشتم.^۱ شهید ثانی در توضیح آن می‌گوید: این شخص «شمس الدین محمد آوی» است که از نزدیکان و یاران «سلطان علی بن مؤید» پادشاه خراسان و اطراف آن بود تا این که تیمور لنگ بر قلمرو سلطان علی بن مؤید مسلط شد و او را جبراً با خود برد و پس از مدتی حدود سال ۷۹۵ وفات یافت.^۲

میان سلطان علی بن مؤید و شهید اول رابطه‌ی دوستی و نامه‌نگاری برقرار بوده است. سلطان در ضمن یکی از این نامه‌ها از شهید درخواست می‌کند که به خراسان بیاید ولی شهید از رفتن به خراسان عذر خواست و این کتاب را در دمشق برای او تصنیف کرد.

گفته‌اند: شهید، لمعه را در هفت روز نوشت، و تنها منبعی که در مدت تألیف آن در اختیار داشت *المختصر النافع* تألیف محقق اول (محقق حلی صاحب شرائع) بود که شهید ثانی می‌فرماید آن را پسر شهید اول ابوطالب محمد نقل کرده است.^۳

۲- **الدروس الشرعية**: کتاب ارزشمندی در فقه است که بسیاری از ابواب فقه را در بر می‌دارد. مباحث فقهی در این کتاب تا آغار باب رهن آمده است، ومؤلف آن پیش از اتمام آن به شهادت رسیده است.

۱. شهید اول، محمد بن مکی، *اللمعة الدمشقية*، ص ۱۱.
۲. کلانتر، محمد، *الروضة البهية (المحشى- کلانتر)*، ج ۱، ص ۲۳۸.
۳. همان، ص ۲۳۹.